

فلسفه امامت

با دو رویکرد فلسفی و عرفانی

دکتر سید یحیی یثربی

شناسنامه پژوهشی اثر

عنوان طرح نامه: فلسفه امامت
پژوهشکده: حکمت و دین پژوهی، گروه علمی: کلام و دین پژوهی، محقق: دکتر سید یحیی یثربی،
ناظر علمی: —، ارزیابان علمی: دکتر نجف لک زایی
پژوهشیار (پژوهشیاران): —، دستیار: —، ویراستار علمی: —
موضوع اصلی: فلسفه امامت
موضوع فرعی: با دو رویکرد فلسفی و عرفانی
مدت انجام تحقیق: ۸۰/۴/۱۶ الی ۸۲/۱۰/۳۰

فلسفه امامت

با دو رویکرد فلسفی و عرفانی

دکتر سید یحیی یثربی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

طرح جلد: بیژن صیغوری

چاپ و مستحق: نشاط

چاپ اول: ۱۳۸۳

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۲۰۰ تومان

شابک: ۰ - ۲۶ - ۸۲۵۲ - ۹۶۲

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

یثربی: یحیی، ۱۳۲۱ -

فلسفه امامت: بحث‌هایی در فلسفه سیاست، شیعه و عینیت امامت / یحیی یثربی. - [ویراست ۲]. -

تهران: پژوهشگاه فرهنگ اندیشه اسلامی، ۱۳۸۳. ۳۲۲ ص.

۳۲۰۰۰ ریال / ISBN 964-8352-24-0

فهرست‌نویس: سراسر اصلاحات فیما

کتابخانه.

۱. امامت، الف. پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ب. عنوان

۸ ف ۳ ی / ۲۲۲ BP ۲۹۷/ ۲۵

کتابخانه ملی ایران ۲۳۷۹۲ ۸۲۰ م

۱۱	□ پیشگفتار
۱۵	□ بخش اول
۱۷	□ مقدمه
۲۳	□ قسمت نخست: فلسفه نبوت
۲۵	□ مقدمه
۲۷	□ فصل اول: عقلانیت نظام دینی
۳۴	یک. از جهت تأمین سعادت دنیوی انسان
۳۸	دو. از جهت تأمین سعادت اخروی انسان
۴۷	□ فصل دوم: اشکالات نظام مبنی بر وحی
۵۴	اول - منزلت انسان
۵۹	دوم - جایگاه قدرت
۶۰	یک - ولایت به جای سلطه
۶۳	دو - وظیفه‌های ولایت
۶۳	أ - وظیفه پیشوایان در نظام دینی
۶۵	اشکال سوم - نداشتن پشتوانه سازمان‌دهی و پاسداری
۷۴	اشکال چهارم - آرمانی و غیر عملی بودن
۷۵	نتیجه و نظر
۷۷	□ قسمت دوم: فلسفه امامت
۷۹	□ مقدمه
۸۱	□ فصل اول: مبانی و مسائل امامت

۸۱	یک - نیاز جامعه به امام
۸۱	۱. امکان انحراف و تحریف
۸۴	۲. ضرورت پاسداری
۹۰	دو - اوصاف امام
۹۰	۱. عصمت
۹۲	۲. اعلیت
۹۲	۳. برتری در کمالات اخلاقی
۹۲	۴. همراه داشتن آیه و معجزه
۹۳	سه - چگونگی تعیین امام
۹۳	۱. تحلیل دیدگاه شیعه
۹۷	۲. تحلیل دیدگاه اهل سنت
۱۰۳	□ فصل دوم : نقش نظریه امامت و امام در تاریخ اسلام
۱۰۴	□ اول . نقش امام در صدر اسلام
۱۱۴	دوم . نقش امام در عصر خلفای اموی و عباسی تا غیبت کبری
۱۱۷	سوم . نقش امام در دوران غیبت
۱۲۲	یک - قلمرو تشیع
۱۲۲	۱. نقش امام در موقعیت ضعیف شیعه
۱۲۷	۲. نقش امام غایب در شرایط قوت تشیع
۱۲۸	أ . نقش امام غایب در عصر سلاطین شیعه
۱۲۹	ب . نقش امام غایب، در عصر حکومت اسلامی
۱۳۹	دو - نقش امام غایب در جامعه جهانی
۱۴۱	چهارم . نقش امام، پس از ظهور
۱۴۷	□ بخش دوم
۱۴۹	امامت از منظر دیگر
۱۵۳	□ مقدمه

۱۵۳	۱. امامت چیست ؟
۱۵۵	۲. تعریف ولایت
۱۵۷	۳. اوصاف امام
۱۶۳	□ قسمت نخست
۱۶۵	□ مقدمه
۱۶۷	□ فصل اول : هستی و کثرت‌ها
۱۶۷	یک - اصالت هستی
۱۶۸	۱. رابطه وحدت هستی با کثرت تعیین‌ها و ماهیات
۱۷۲	۲. درجات و مراتب موجودات
۱۷۴	۳. قوس صعودی وجود
۱۷۸	۴. مسیر صعود
۱۸۲	۵. چگونگی صعود
۱۸۷	۶. همه اوصاف و آثار، برخاسته از وجوداند
۱۹۳	□ فصل دوم : انسان، پدیده‌ای نامحدود
۲۰۵	□ فصل سوم : زبان ویژه معارف الاهی
۲۰۵	□ مقدمه
۲۰۶	۱. اصول و مبانی پیوند لفظ و معنی در حوزه معارف الاهی
۲۰۶	أ. درجات هستی
۲۰۷	ب. تناسب ادراک و درجه وجود
۲۰۸	ج. انتقال معانی به لفظ
۲۱۰	۲. نتایج و آثار این اصول و مبانی
۲۱۰	أ. تنزل حقایق تا مرتبه «زبان»
۲۱۲	ب. پیدایش زبان اشاره با «عبارت اشارت»
۲۱۲	ج. اقسام اشاره
۲۱۳	۳. انتقال از لفظ به معنی، تأویل و «اشارت عبارت»

۲۱۳		أ. درجات وجود
۲۱۵		ب. رعایت مخاطبان
۲۱۶		ج. کثرت مناسبات، در کاربرد زبان اشاره و ایما
۲۱۹		□ قسمت دوم
۲۲۱		□ مقدمه
۲۲۳		□ فصل اول : عینیت مقام امامت
۲۲۴		۱. ضرورت ولایت و خلافت
۲۲۴		أ. خلافت الاهی
۲۲۵		ب. مظهریت اسم جامع « الله »
۲۲۵		ج. حاکمیت و تعدیل
۲۲۶		۲. لوازم عینیت مقام امامت و خلافت
۲۲۷		أ. رسیدن به این مقام نیازمند بلوغ و تحقق است
۲۲۹		ب. مقام امامت و خلافت، کسی نیست
۲۳۱		ج. مقام خلافت و امامت، به سن و سال مربوط نیست
۲۳۲		د. تعیین خلیفه و امام، با ابلاغ و نصب خداوند است
۲۳۷		□ فصل دوم : امام، از الهام و امداد غیبی بهره‌مند است
۲۴۰		أ. امامان، مترجمان حقیقی وحی‌اند
۲۴۴		ب. امامان وارث همه پیامبرانند
۲۵۱		□ فصل سوم : معرفت و علم امامان، لدنی و موهبتی است
۲۵۳		۱. علم امام همیشگی و پایدار است
۲۵۵		۲. امام هرگاه بخواهد چیزی را بداند می‌تواند
۲۵۶		۳. در علم امام، خطا و خلاف راه ندارد
۲۵۹		یک نکته
۲۶۳		□ فصل چهارم : امام حاکم تکوینی و ناظر حوادث جهان است
۲۶۳		۱. حاکمیت تکوینی امام بر سراسر کائنات

۲۶۷	۲. نظارت بر جریان حوادث و رفتار انسان‌ها
۲۶۹	□ فصل پنجم: امام دارای صفات عصمت است
۲۷۴	۱. امامان همگی معصومند
۲۷۴	۲. تنها امام معصوم شایسته پیعت است
۲۷۷	۳. پیروی از امام معصوم واجب است
۲۷۸	۴. تلاش برای شناختن امام معصوم واجب است
۲۷۹	۵. زیان غفلت از توجه به امام
۲۸۱	□ فصل ششم: امامت با اعجاز همراه است
	۱. پیوند صفات امامان با ذات امام و نیز با یکدیگر یک پیوند هستی
۲۸۳	شناختی است
۲۸۵	۲. حکومت دنیوی امام مظهر ولایت تکوینی اوست
۲۹۰	۳. مشکل عجز و شکست امام و خلیفه الهی
۲۹۲	أ. همسویی علم امام با قضا و قدر الهی
۲۹۳	ب. استناد به جنبه بشری و جزئی امام
۲۹۳	ج. استعداد و آمادگی لازم جهت تحقق اراده انبیا و اولیا
۲۹۴	د. سؤال امتثال
۲۹۴	هـ. رعایت ظرفیت مخاطبان
۲۹۵	و. تلوین و نوسان
۲۹۷	□ فصل هفتم: امام، یگانه روزگار خویش است
۳۰۳	□ فصل هشتم: جهان هستی هرگز بی امام نخواهد بود
۳۰۴	۱. امام واسطه فیض هستی کائنات است
۳۰۴	۲. امام مخاطب و حامل قرآن است
۳۰۶	۳. امام واسطه استمرار فیض معرفت است
۳۰۶	۴. امام حجت خدا بر خلق است
۳۰۷	۵. امامان معصوم گواهان حقند بر مردم

۳۰۹	 ۶ ولایت در تکوین و تشریع، مربی و همراه انسان است
۳۱۱	 نکته
۳۱۵	 □ فصل نهم: شناخت امام، کارآسانی نیست
۳۲۳	 □ کتابنامه

www.ketab.ir

پیشگفتار

امامت، اصل اساسی مکتب تشیع و پیروان اهل بیت پیامبر اسلام (ص) است. این اصل به خاطر اهمیت و تأثیرش در سرنوشت اسلام و مسلمانان و نیز به خاطر ارتباطش با سیاست و قدرت، از همان آغاز مورد توجه مسلمانان بوده و پایه انواع مختلف درگیری‌ها شده است. اگرچه تعریف و تبیین امامت و اثبات و ردّ مبانی و مسایل آن، همواره مورد بحث و مناقشه علما، محدثان، فقها و متکلمان بوده است، اما به نظر می‌رسد که موقعیت امروز این موضوع، با وضع گذشته آن از جهات مختلف فرق کرده و فرق دارد و لذا نیازمند نگرش جدید است که بتواند به سؤال‌های جدید و نیازهای جدید بپردازد.

ضرورت نگرش مجدد از آنجاست که:

اولاً - در شرایط کنونی جهان و جامعه اسلامی، علاوه بر نگرش درون دینی، نگرش بیرون دینی هم ضرورت دارد. یعنی علاوه بر بحث نقلی و کلامی امامت که سیره و روش پیشینیان بود، تبیین آن براساس مقتضیات عقل و حکمت نیز باید بیش‌تر مورد توجه قرار گیرد.

ثانیاً - در عصر حاضر پرسش‌های جدیدی در ارتباط با رهبری و مدیریت جامعه مطرح شده است که الزاماً باید در بحث امامت هم به آن مسایل بپردازیم. مانند مسأله قدرت، نقش مردم در حاکمیت، رابطه حاکمیت و مردم و...

نوشته حاضر، با این انتظار و امید تنظیم شده است که در قلمرو امامت در جست‌وجوی مبانی و مسایل و پاسخ‌های جدید باشد. جست‌وجوی مبانی جدید را در بخش اول و دوم کتاب پی گرفته‌ایم. در بخش نخست، امامت را از دیدگاه فلسفه مشاء مورد بررسی و تبیین قرار داده، از مبانی ابن‌سینا در تبیین نبوت، برای تبیین امامت هم بهره گرفته‌ایم.

در بخش دوم کتاب، امامت و اوصاف امامان به عنوان حقایق عینی، و نه مفاهیم اعتباری، بر اساس اصول و مسائل حکمت متعالیه تفسیر و تبیین شده است.

کاری که در این دو بخش انجام گرفته است، جدید و بی‌سابقه است. هرچند که ابن‌سینا در بحث خلافت و امامت شفاء^۱ اشاراتی به موضوع دارد؛ اما در مقایسه بحث این نوشته، با مطالب ابن‌سینا، در شفاء، به یقین می‌توان این نوشته را، کار جدید به شمار آورد.

و اما صدرالمتألهین چنان که در مقدمه بخش دوم آورده‌ام، خود، از مبانی حکمت متعالیه که حاصل یک عمر تلاش و تأمل اوست، در تبیین وحی، نبوت و امامت بهره نگرفته است.

و این یک امر عادی است. زیرا طراحان و پدیدآورندگان نظریه‌ها و نظام‌های بزرگ فکری، گاهی از برخی نتایج و آثار نظریه و نظامی که خود پدید آورده‌اند، غفلت می‌کنند. برای این که پرداختن به همه آثار و لوازم و نتایج یک مکتب جدید، نیازمند فرصت زیادی است و متأسفانه عمرها کوتاه‌اند.

و اما در مورد مسایل و پاسخ‌های جدید، تنها مواردی را یادآور می‌شوم که تاکنون چندان مورد توجه قرار نگرفته است. همانند نقش

۱. ابن سینا: شفاء، الامیات، مقاله ۱۰، فصل ۵.

نظریه امامت در مقاطع مختلف تاریخ اسلام، مسأله جهانی شدن و مهدویت، مهدویت و مسأله کثیرالخیبر بودن بعثت و دیانت اسلام و... تلاش ما بر این است که بحث‌ها فلسفی باشند، اما چنین مباحثی، چنان که در مباحث اواخر الاهیات شقای این سیئا هم آمده است، به هر حال به نوعی با بحث‌های کلامی نزدیک می‌شوند.

در بخش دوم اساس اصلی مسائل مورد بحث ما، اصول و مبانی و مسایل عرفان اسلامی و حکمت متعالیه صدرالمتالهین است. ولیکن برای هر مسأله‌ای از مسایل امامت یک یا دو روایت را، از امامان معصوم (ع) آورده‌ایم. هدف اصلی ما آن نیست که آن مسایل را با این روایات تبیین و یا اثبات نماییم، زیرا تبیین و اثبات مسایل امامت، صرفاً بر پایه مبانی و اصول عرفان اسلامی و حکمت متعالیه می‌باشد. اما چون روش و شیوه عرفای اسلام و صدرالمتالهین، هر دو، آن است که نتایج مبانی و مقدمات خود، یا حاصل کشف و مشاهده‌شان را به نوعی به تأیید روایات معصومان (ع) برسانند، ما نیز به همین راه رفته، بحث و تبیین هر مسأله‌ای را با روایت و اشاره‌ای از معصوم (ع) آراستیم. در نهایت، هر تلاش جدیدی نیازمند راهنمایی اهل دانش و معرفت است که در انتظار یادآوری‌های آن بزرگان هستیم.

سیدیحیی یثربی

۱۳۸۲/۸/۱۰

رمضان المبارک ۱۴۲۴ ه.ق.